

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΜΑΡΙΑ ΠΑΓΩΝΗ*

1. ΓΕΝΕΣΗ ΚΑΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ CÉLESTIN FREINET

Ο Célestin Freinet γεννήθηκε το 1896 στο χωριό Gars που βρίσκεται στην περιοχή των Άλπεων στην Γαλλία. Ανήκε σε μια αγροτική οικογένεια της οποίας οι αξίες σημάδεψαν την προσωπικότητά του και άφησαν τα ίχνη τους στις μεταγενέστερες παιδαγωγικές του ιδέες:¹ αγάπη για την φύση και τις αισθήσεις που προκαλεί, ενδιαφέρον για τα βιοτεχνικά επαγγέλματα, προώθηση της συλλογικής δράσης και συνεργασίας.

Φοίτησε στην Πρότυπη Σχολή Δασκάλων (École Normale d'Instituteurs) της Νίκαιας αλλά δεν πρόλαβε να την τελειώσει γιατί επιστρατεύτηκε στον πόλεμο τον Απρίλιο του 1915, εμπειρία που τον έκανε να ωριμάσει πριν την ώρα του αλλά έβαλε και τα θεμέλια των ειρηνιστικών του ιδεών και του ιδανικού ενός σχολείου που δεν θα αποτελούσε θέρετρο εθνικισμού αλλά χώρο χειραφέτησης των παιδιών του λαού.

Έτσι, μετά τον πόλεμο και με την υγεία του σμπαραλιασμένη,² στρατεύτηκε σε διάφορα εκπαιδευτικά συνδικάτα³ με το όραμα ενός Νέου Λαϊκού Σχολείου που θα συντελούσε ταυτόχρονα στην εκπαιδευτική και πολιτική μεταμόρφωση της κοινωνίας. Αυτό το όραμα τροφοδοτείται από τρεις μεγάλες πηγές έμπνευσης: το ελευθεριστικό πολιτικό και εκπαιδευτικό κίνημα που αναπτύχθηκε στην Ευρώπη στις αρχές του αιώνα, τους καρπούς της Ρωσικής Επανάστασης σε ό,τι αφορά την εκπαιδευτική σκέψη και την πολιτική διαχείριση των εκπαιδευτικών θεσμών, τα παιδαγωγικά ρεύματα της Νέας Αγωγής.

* Η Μαρία Παγώνη είναι Maître de Conférences στο Τμήμα Επιστημών της Αγωγής του Πανεπιστημίου Lille 3 και μέλος της ομάδας THÉODILE. Αντικείμενα έρευνάς της είναι η ανάπτυξη της ηθικής κρίσης στην παιδική και εφηβική ηλικία και η διδακτική της πολιτικής και ηθικής αγωγής στο δημοτικό σχολείο και το γυμνάσιο. (andreati-pagoni@wanadoo.fr)

Υπάρχουν, ωστόσο, ορισμένα χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν το κίνημα Freinet από τα υπόλοιπα κινήματα της Νέας Αγωγής. Ένα από αυτά είναι ότι ο Célestin Freinet τόνισε, καθ'όλη την διάρκεια του παιδαγωγικού και συγγραφικού του έργου τον ανοιχτό χαρακτήρα του κινήματός του και την πρόθεσή του να προσαρμόζεται στις ανάγκες του κάθε χρονικού και τοπικού πλαισίου. Γι'αυτόν τον λόγο εξάλλου ο Freinet αρνήθηκε, για μεγάλο διάστημα, να χρησιμοποιήσει τους όρους «μέθοδος Freinet» ή «παιδαγωγική Freinet» οι οποίοι χρησιμοποιούνται, για παράδειγμα, για τις μεθόδους Decroly και Montessori τις οποίες θεωρούσε στάσιμες και άκαμπτες. Προτιμούσε τον όρο «τεχνικές» (από τις οποίες οι πιο γνωστές είναι η σχολική εφημερίδα, το ελεύθερο κείμενο, η σχολική αλληλογραφία, κ.ά.) από την μια γιατί δήλωνε την ανάγκη υλικής υπόστασης και εποικοδόμησης των παιδαγωγικών πρακτικών και από την άλλη γιατί άφηνε στον χειριστή αυτών των τεχνικών την ελευθερία προσαρμογής τους στις ανάγκες του κάθε επιμέρους μαθητικού πληθυσμού. Όταν δε, το 1947 το κίνημα Freinet οργανώθηκε σε μία ένωση, η οποία υπάρχει μέχρι σήμερα, πήρε το όνομα «Συνεργατικό Ινστιτούτο του Μοντέρνου Σχολείου» (ICEM). Κάνοντας αναφορά στο «Μοντέρνο Σχολείο» το κίνημα αυτό επέλεξε να διαφοροποιηθεί από τα υπόλοιπα κινήματα της Νέας Αγωγής τονίζοντας την τάση προσαρμογής που το χαρακτηρίζει σε εξελίξεις κάθε είδους (πολιτικές, κοινωνικές, παιδαγωγικές, κ.ά.).

Αξίζει επίσης, να σημειωθεί ότι, συμμετέχοντας συστηματικά στα διάφορα συνέδρια της «Διεθνούς Ένωσης για την Νέα Αγωγή» (*Ligue Internationale pour l'Éducation nouvelle*) ο Freinet διαπίστωσε ότι υπήρχε μια απόσταση ανάμεσα στις αφηρημένες και θεωρητικές ιδέες που προωθούσαν αυτά τα κινήματα και την θλιβερή πραγματικότητα των μεταπολεμικών σχολείων στην

Γαλλία. Έτσι, όπως τονίζει ο Henri Peyronie: «*Η πρωτοτυπία του Freinet είναι ότι προσπάθησε να τροποποιήσει την σχολική φόρμα του γαλλικού δημοσίου δημοτικού σχολείου του 19ου αιώνα, το οποίο είχε σαν αποστολή να εξασφαλίσει την φοίτηση όλων των παιδιών –και να δημιουργήσει τις απαραίτητες συνθήκες για να υποδεχτεί μέσα στην τάξη ένα μεγάλο αριθμό παιδιών από λαϊκές οικογένειες*».⁴

Μια τελευταία ιδιαιτερότητα της παιδαγωγικής Freinet είναι ότι ο ιδρυτής της δημιούργησε γύρω του ένα ολόκληρο κίνημα θεμελιωμένο στην αρχή της συνεργασίας και της αλληλοβοήθειας μεταξύ δασκάλων, αρχή την οποία προσπαθούσε επίσης να υλοποιήσει μέσα στην τάξη του. Αυτή η συνεργασία μεταξύ δασκάλων άρχισε να οργανώνεται από το 1927 όταν δημιουργήθηκε ο «Συνεταιρισμός Λαϊκής Εκπαίδευσης» (CEL) του οποίου βασική αποστολή αποτελούσε η συγκέντρωση, παραγωγή και διάδοση οπτικό-ακουστικού εκπαιδευτικού υλικού. Από τότε, η ιδέα του λαϊκού σχολείου θα συνδεθεί, κατά τον Freinet, με την χρησιμοποίηση των νέων μέσων επικοινωνίας και την εξέλιξη της τεχνολογίας. Αυτός ο συνεταιρισμός λειτούργησε μέχρι το 1986 παίζοντας σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη και διάδοση των τεχνικών της παιδαγωγικής Freinet.

Οι παιδαγωγικές αρχές αυτού του κινήματος τις οποίες ο ιδρυτής του περιγράφει με την μορφή τριάντα αξιωμάτων,⁵ βασίζονται σε τρία βασικά στοιχεία. Το πρώτο στοιχείο αφορά την σχολική εργασία η οποία λαμβάνει την έννοια της δημιουργικής επίτευξης ενός στόχου που βοηθάει το παιδί να αναπτυχθεί και να εκφράσει την ανάγκη του για ζωή. Για τον Freinet η εργασία, και όχι το παιχνίδι, αποτελεί την βασική φυσική τάση του παιδιού. Πρέπει λοιπόν, να δοθεί νόημα στην σχολική εργασία, ώστε αυτή να μην είναι στείρα και παθητική αλλά να μετατρέπει τον μαθητή σε ενεργό δράστη οικοδόμησης της γνώσης. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την λεγόμενη *φυσική μέθοδο διδασκαλίας*, δεύτερο βασικό στοιχείο αυτής της παιδαγωγικής, η οποία βασίζεται στην εμπειρία του παιδιού είτε έξω από το σχολείο είτε μέσα σε αυτό. Αυτή η εμπειρία μπορεί να γίνει πηγή μάθησης με την βοήθεια της παρατήρησης, της ψηλαφητής διερεύνησης και του πειραματισμού αλλά και της ομαδικής ανάλυσης και συνεργασίας στο

πλαίσιο της τάξης, τρίτο βασικό στοιχείο αυτής της εκπαιδευτικής προσέγγισης.

Ο Célestin Freinet ανέπτυξε μεγάλο συγγραφικό έργο και τα βιβλία του μεταφράστηκαν σε πολλές γλώσσες, συντελώντας έτσι στην δημιουργία πόλων ανάπτυξης του παιδαγωγικού του κινήματος σε πολλές ευρωπαϊκές (Ισπανία, Ιταλία, Γερμανία, Βέλγιο) αλλά και μη ευρωπαϊκές χώρες (Ιαπωνία, Λατινική Αμερική, γαλλόφωνες χώρες της Αφρικής). Ωστόσο, στην Γαλλία, οι δάσκαλοι που δηλώνουν ότι ακολουθούν αυτήν την παιδαγωγική είναι πολύ λίγοι. Το 1972 ο Guy Avanzini δήλωνε ότι «το ποσοστό των παιδαγωγών Freinet δεν έφτασε ποτέ το 5% στην Γαλλία». Πολλοί λόγοι μπορούν να εξηγήσουν αυτό το φαινόμενο: ο ιδεολογικό-πολιτικός χαρακτήρας αυτού του κινήματος, η έντονη επένδυση που απαιτεί από την μεριά του δασκάλου και η συνεργασία στα πλαίσια της εκπαιδευτικής ομάδας, η απουσία ευαισθητοποίησης των δασκάλων σε τέτοιου είδους παιδαγωγικά κινήματα κατά την διάρκεια της εκπαίδευσης και μετεκπαίδευσής τους.⁶

Επίσης, λίγες εμπειρικές έρευνες υπάρχουν στο πλαίσιο των Επιστημών της Αγωγής τόσο πάνω στην επιστημονική περιγραφή αυτής της παιδαγωγικής όσο και πάνω στα αποτελέσματά της όπως τονίζει ο François Jacquet-Francillon, σε πρόσφατο τεύχος ενός γνωστού εκπαιδευτικού περιοδικού της Γαλλίας αφιερωμένο στα νεωτεριστικά παιδαγωγικά κινήματα.⁷ Από αυτήν την άποψη, η περιγραφή και αξιολόγηση της παιδαγωγικής Freinet της οποίας τα αποτελέσματα παρουσιάζουμε σε αυτό το τεύχος των *Σύγχρονων Θεμάτων*, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

2. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ FREINET ΣΤΗΝ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ: ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΜΙΑΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πρόκειται για την παρακολούθηση του τρόπου λειτουργίας και των συνεπειών αυτής της παιδαγωγικής στο σχολικό συγκρότημα Concorde (Νηπιαγωγείο: Anne Frank και Δημοτικό σχολείο: Héléne Boucher) που βρίσκεται σε ένα προάστιο της πόλης Lille, στα βόρεια της Γαλλίας. Τα σχολεία αυτής της περιοχής έχουν ενταχθεί σε Δίκτυο Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας γιατί δέχονται σχολικό πληθυσμό από λαϊκά στρώματα που

παρουσιάζει πολλές δυσκολίες τόσο από κοινωνική όσο και από μαθησιακή άποψη. Το συγκεκριμένο σχολείο, μάλιστα, είχε πολύ άσχημη φήμη μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2001 τόσο λόγω των χαμηλών αποτελεσμάτων των μαθητών όσο και λόγω των κρουσμάτων βίας που παρουσίαζε, πράγμα που προκάλούσε την συνεχή ελάττωση του μαθητικού του πληθυσμού με κίνδυνο να κλείσουν ορισμένες τάξεις.

Προκειμένου να αντιμετωπίσει αυτό το πρόβλημα, η σχολική Επιθεώρηση αποφάσισε να αναθέσει την διεύθυνση και λειτουργία του σχολείου σε μία ομάδα δασκάλων που αποτελούν μέρος του παιδαγωγικού κινήματος Freinet (ICEM), με στόχο την βελτίωση του επιπέδου και των αποτελεσμάτων των μαθητών σε ένα διάστημα πέντε χρόνων (2001-2006). Έτσι, από την μια οι δάσκαλοι Freinet επεδίωξαν αυτήν την εμπειρία για να μπορέσουν να δουλέψουν ως ομάδα, από το νηπιαγωγείο ως το τέλος του δημοτικού σχολείου, θέτοντας τις αρχές τους και τις τεχνικές τους στην υπηρεσία εκπαίδευσης των λαϊκών στρωμάτων και καταπολέμησης της σχολικής αποτυχίας. Από την άλλη, η Επιθεώρηση επεδίωκε με αυτόν τον τρόπο την ανύψωση του επιπέδου αυτού του σχολείου, με την ελπίδα να οδηγήσει ταυτόχρονα και τα άλλα σχολεία της περιοχής στην βελτίωση των πρακτικών τους και των αποτελεσμάτων τους.

Η ερευνητική ομάδα THEODILE που εδράζει στο Πανεπιστήμιο Lille III και διευθύνεται από τον καθηγητή Yves Reuter ανέλαβε την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων αυτής της εμπειρίας. Η συγκέντρωση και ανάλυση του ερευνητικού υλικού χρηματοδοτήθηκε από δύο ερευνητικά προγράμματα και κατέληξε σε πολλές επιμέρους δημοσιεύσεις, δύο εκθέσεις έρευνας και ένα συλλογικό βιβλίο που δημοσιεύτηκε τον Ιούνιο του 2007.⁸ Πολλά μεθοδολογικά προβλήματα προέκυψαν από αυτήν την αξιολόγηση,⁹ τα οποία έγιναν συχνά αντικείμενο σκέψης και συζήτησης μέσα στην ομάδα καταλήγοντας στις ακόλουθες μεθοδολογικές αρχές:

- αντιπαράθεση και συνδυασμός διαφόρων θεωρητικών προσεγγίσεων (κοινωνιολογική, διδακτική, ψυχολογική, ψυχαναλυτική),
- ανάλυση όχι μόνο των αποτελεσμάτων των μαθητών αλλά και των διαδικασιών μάθησης, της σχέσης τους με το λάθος και την γνώση,

- συνδυασμός μιας συγχρονικής προσέγγισης της έρευνας (σύγκριση των αποτελεσμάτων των μαθητών με άλλα σχολεία και παιδαγωγικές πρακτικές κατά την ίδια περίοδο), και μιας διαχρονικής προσέγγισης (παρακολούθηση της εξέλιξης των μαθητών του σχολείου μέσα στον χρόνο),

- διατήρηση της αντικειμενικής στάσης των ερευνητών οι οποίοι δεσμεύτηκαν να μην παρουσιάσουν τα αποτελέσματά τους πριν από το πέρας των τριών πρώτων χρόνων της έρευνας και να μην παρεμβαίνουν, τουλάχιστον άμεσα, στις παιδαγωγικές επιλογές των δασκάλων. Έτσι έγινε φανερό από την αρχή ότι αυτή η έρευνα είχε χαρακτήρα αξιολόγησης και όχι έρευνας-δράσης.

Τα άρθρα που ακολουθούν παρουσιάζουν συνοπτικά τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας. Το πρώτο, γραμμένο από τον διευθυντή της ερευνητικής ομάδας, παρουσιάζει τις παιδαγωγικές αρχές αυτού του σχολείου έτσι όπως παρατηρήθηκαν στην υλοποίησή τους από τα διάφορα μέλη της ομάδας. Ακολουθούν τέσσερα άρθρα που παρουσιάζουν τις ιδιαιτερότητες της παιδαγωγικής που παρατηρήθηκε σε αυτό το σχολείο σε διάφορους τομείς μάθησης αρχίζοντας από την διδασκαλία του προφορικού λόγου μέσα από τις τελετουργίες επικοινωνίας στο νηπιαγωγείο (Isabelle Delcambre), και συνεχίζοντας με την θέση του γραπτού λόγου στο δημοτικό σχολείο (Jacinthe Giguère), την οικοδόμηση των γνώσεων και των στρατηγικών μάθησης στις επιστήμες (Cora Cohen) και τον τρόπο λειτουργίας της λεγόμενης «μαθηματικής έρευνας» (Dominique Lahanier-Reuter). Τα τελευταία τρία άρθρα περιγράφουν τις διαδικασίες κοινωνικοποίησης των μαθητών στο πλαίσιο της συγκεκριμένης παιδαγωγικής μέσα από επιμέρους αντικείμενα έρευνας, όπως η εξέλιξη της σχολικής βιαιότητας (Cécile Carra), η σχέση των μαθητών με την εξουσία και οι ιδιαιτερότητες των σχολικών συμβουλίων (Μαρία Παγώνη) και ο τρόπος αντιμετώπισης των μαθητών που παρουσιάζουν δυσκολίες προσαρμογής στο σχολείο (Anne-Marie Jovenet).

Από αυτήν την έρευνα προέκυψαν πολλά ερωτήματα σχετικά με τις συνθήκες μεταβίβασης και τα όρια επιτυχίας αυτής της παιδαγωγικής τα οποία συνεχίζουν να μελετώνται, ενώ το σχολικό αυτό συγκρότημα εξακολουθεί να λειτουργεί με τον χαρακτηρισμό του Πειραματικού Σχολείου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 Αναφορά σε αυτές τις εμπειρίες γίνονται στα έργα του: *L'éducation du travail*, 1η έκδ., Ophrys, 1947, έκδοση Delachaux et Niestlé 1967 και *Les dits de Mathieu*, Delachaux et Niestlé, 1959.
- 2 Γύρισε από τον πόλεμο με ένα ποσοστό αναπηρίας 70% μετά από τέσσερα χρόνια νοσηλείας σε διάφορα νοσοκομεία.
- 3 Έγινε μέλος, μαζί με την γυναίκα του Elise, του Κομμουνιστικού Κόμματος από το 1926 μέχρι το τέλος του 1940.
- 4 H. Peyronie, *Célestin Freinet. Pédagogie et émancipation*, Paris, Hachette éducation, coll. Portraits d'éducateurs, 1999, p. 28.
- 5 Βλέπε C. Freinet, *Pour l'école du peuple*, Paris, Maspero, 1977.

- 6 Για πιο σύγχρονες αναλύσεις αυτής της παιδαγωγικής βλ.: H. Peyronie επιμ., *Freinet, 70 ans après*, Caen, Presses Universitaires de Caen, 1998 και Clanché P. et Debarbieux E., *La pédagogie Freinet, mises à jour et perspectives*, Bordeaux, Presses Universitaires de Bordeaux, 1994.
- 7 Βλέπε την εισαγωγή του περιοδικού *Revue Française de Pédagogie*, «Décrire, analyser, évaluer les pédagogies nouvelles», Paris, INRP, τχ. 153, Οκτώβριος-Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2005.
- 8 Βλέπε την βιβλιογραφία που δίνεται από τον Yves Reuter στο πρώτο άρθρο που ακολουθεί.
- 9 Βλέπε το ακόλουθο άρθρο: Reuter Y. et Carra C.: «Analyser un mode de travail pédagogique 'alternatif': l'exemple d'un groupe scolaire travaillant en pédagogie 'Freinet'», *Revue Française de Pédagogie*, Paris, INRP, τχ. 153, Οκτώβριος-Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2005, 39-53.

Θέσεις

ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ - ΚΡΙΤΙΚΗ
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΑΛΗΣ
ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ

Μαρξισμός, δίκαιο, δικαιώματα

Editorial: Το φάντασμα του δημόσιου αγαθού και η αναγκαιότητα κοινωνικού ελέγχου

Δ. Δημούλης: Στιγμές οικοδόμησης της μαρξιστικής θεωρίας του κράτους

Δ. Χριστόπουλος: Στιγμές οικοδόμησης μιας μαρξιστικής θεωρίας για το κράτος

Γ. Φουρτούνης: Δομή, αστάθμητο και βία στην έννοια του τρόπου παράγωγης

Χ. Βαλλιάνος: Το αστάθμητο κατά τη μετάβαση σ' ένα νέο τρόπο παράγωγης

Σ. Μιχαήλ: Ο Μαρξ πέραν του Ρουσσώ

Π. Σωτήρης: Πέρα από την πολιτική των δικαιωμάτων. (Για τη μαρξιστική κριτική του νόμου και του δικαίου)

M. Musto: Ο Μαρξ στο Παρίσι. Χειρόγραφα και αποσπάσματα από το 1844

Γ. Οικονομάκης: Ζητήματα (κριτικής της) Πολιτικής Οικονομίας. (Με αφορμή το: S. A. Resnick & R. D. Wolff, *Ταξική θεωρία και ιστορία: Καπιταλισμός και Σοσιαλισμός στην ΕΣΣΔ*)

M. Σέρβος και M. Μαρκάκη: Μάρτα Χάρνκερ, *Πραγματοποιώντας το αδύνατο. Η Αριστερά στο κατόφλι του 21^{ου} αιώνα* (Βιβλιοκριτική)

Αλφαβητικό - Θεματικό Ευρετήριο 2007

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 2008 **102**